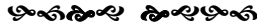

Ηθικές Αξίες

Bhikkhu Nyānadassana
(Ιωάννης Τσέλιος)

Athens Theravada Center
2024

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΧ

ΗΘΙΚΕΣ ΑΞΙΕΣ

Η πλειονότητα των ανθρώπων έχουν υψηλά ηθικά ιδανικά, όπως το καλό, τη δικαιοσύνη, την αρετή, την ειρήνη, την ισότητα, την αλληλεγγύη, την αγάπη, την ηθική τελειότητα, τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ελευθερία, την ποιοτική ζωή κ.λπ. Γιατί τότε υπάρχει τόσο κακό στον κόσμο, τόση αδικία, τόση βία και τόσοι πόλεμοι; Γιατί υπάρχει τόση ανισότητα, ατιμία, εξαπάτηση, αχαριστία και διαφθορά;

Στην ανθρωπότητα δεν υπάρχει έλλειψη ηθικών ιδανικών, αλλά έλλειψη ηθικής εκπαίδευσης, ικανότητας και εγκράτειας. Αυτή η έλλειψη προξενεί μια στενόμυαλη νοοτροπία που, παρακινούμενη από ποταπά ένστικτα, φέρνει δεινά όχι μόνο σε μας αλλά και σε ολόκληρη την κοινωνία. Όπως επισήμανε ο Δημόκριτος, «όπου η αρετή δεν εκτιμάται, εκεί η κακία μιλάει ελεύθερα».

Ο φόνος, η κλοπή, η λανθασμένη σεξουαλική συμπεριφορά, η χρήση μεθυστικών και εθιστικών ουσιών που θολώνουν την καθαρή κρίση, η ψευδολογία, η εξαπάτηση, η ατιμία κ.λπ. είναι αυτά που μιλάνε ελεύθερα και είναι διαδεδομένα σε κάθε μήκος και πλάτος του πλανήτη μας, μάλιστα πολύ περισσότερο στους ανθρώπους παρά στα ζώα.

Σύμφωνα με τον Βουδισμό, ιδανική, δίκαιη και αρμονική είναι η κοινωνία όπου οι άνθρωποι εκτιμούν την αρετή αναλαμβάνοντας και τηρώντας ηθικούς κανόνες.

Οι Πέντε Ηθικοί Κανόνες

Υπάρχουν πέντε βασικοί ηθικοί κανόνες που συνεισφέρουν στην εσωτερική και εξωτερική αρμονία. Είναι οι κανόνες που

καθιστούν ένα άτομο πολιτισμένο στο σώμα, στην ομιλία και στον νου. Αποσκοπούν να ρυθμίσουν τη συμπεριφορά του νου του και κατ' επέκταση της ομιλίας και του σώματός του. Αυτοί ονομάζονται Πέντε Ηθικοί Κανόνες (Πάλι: *pañca-sīlāni*, σανσκριτικά: *pañca-sīlāni*) και είναι οι εξής:

1. Η αποχή από τον φόνο έμβιων όντων.
2. Η αποχή από την κλοπή.
3. Η αποχή από τη λανθασμένη σεξουαλική συμπεριφορά.
4. Η αποχή από την ψευδολογία.
5. Η αποχή από οινοπνευματώδεις και εθιστικές ουσίες που προξενούν μέθη και αμέλεια.

Οι Πέντε Ηθικοί Κανόνες είναι μια προκαταρκτική προϋπόθεση για την υψηλότερη ανάπτυξη του νου. Αποσκοπούν στην καλλιέργεια του νου και του χαρακτήρα για την πρόοδο της πορείας προς τη Φώτιση. Είναι μια ηθική της εγκράτειας των φάυλων τάσεων και συνεπώς του εξαγνισμού της ύπαρξής μας για την επίτευξη της Φώτισης.

Η ανάληψη και η τήρηση των Πέντε Ηθικών Κανόνων βασίζεται στην αρχή της μη βλάβης, της μη βίας και της μη σκληρότητας (*ahiṃsā*). Ο Βούδας συνιστά να αντιπαραβάλλουμε τον εαυτό μας με τους άλλους και, με βάση αυτή τη σύγκριση, να μη βλάπτουμε τους άλλους. Όπως λέει, όλα τα όντα θέλουν να είναι ευτυχισμένα και να μην υποφέρουν, και φοβούνται τον θάνατο. Κάνοντας αυτή την αντιπαραβολή καταλαβαίνουμε ότι δεν πρέπει να βλάπτουμε τους άλλους, καθώς δεν θα θέλαμε κανείς να βλάψει εμάς (Dhp. 129-132). Αυτή είναι μια διδασκαλία στην οποία ο Βούδας περιγράφει ένα είδος «χρυσού κανόνα» σύγκρισης του εαυτού μας με τους άλλους.

Επίσης, η συμπόνια και η πεποίθηση στην καρμική συνέπεια των εκούσιων πράξεων αποτελούν το θεμέλιο των Πέντε Ηθικών Κανόνων. Η ανάληψη και η εφαρμογή τους αποτελεί μέρος της τακτικής βουδιστικής πρακτικής, τόσο στο σπίτι όσο και στον ναό. Ένας λαϊκός άνθρωπος που τους τηρεί περιγράφεται

από τον Βούδα ως «κόσμημα μεταξύ των λαϊκών», δηλαδή αυτός που λαμπρύνει και κοσμεί την κοινωνία.

Επιπλέον, οι Πέντε Ηθικοί Κανόνες, μαζί με άλλους ανώτερους κανόνες της βουδιστικής ηθικής, περιγράφονται ως μέσα για τη δημιουργία του καλού κάρμα (των καλών πράξεων). Αποτελούν μέρος της ορθής ομιλίας, της ορθής πράξης και του ορθού βιοπορισμού στην Ευγενή Οκταμελή Οδό, η οποία συνιστά την κεντρική διδασκαλία του Βουδισμού.

Τα ανθρώπινα δικαιώματα

Οι Πέντε Ηθικοί Κανόνες έχουν περιγραφεί ως κοινωνικές αξίες που φέρνουν αρμονία στην κοινωνία, ενώ οι παραβιάσεις των κανόνων περιγράφονται ως αντίθετες σε μια αρμονική κοινωνία. Οι κανόνες αυτοί έχουν συγκριθεί μάλιστα και με τα ανθρώπινα δικαιώματα λόγω της παγκόσμιας φύσης τους, και ορισμένοι μελετητές υποστηρίζουν ότι μπορούν να συμπληρώσουν έτσι την έννοια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ο κοινωνιολόγος Γιόχαν Γκάλτουνγκ, πρωτοπόρος του πεδίου των «Μελετών για την Ειρήνη και τη Σύγκρουση» (*Peace and Conflict Studies*), περιγράφει τους Πέντε Κανόνες ως τη «βασική συνεισφορά του Βουδισμού στη δημιουργία της ειρήνης».¹

Σύμφωνα με την αρχή της ελεύθερης βούλησης και τα σταδιακά πρότυπα της βουδιστικής ηθικής, οι Πέντε Κανόνες διατυπώνονται και κατανοούνται ως «αναλήψεις» και «εξασκήσεις» αντί για εντολές που επιβάλλονται από μια εξουσία, είτε ανθρώπινη είτε θεϊκή. Είναι μορφές εγκράτειας που διατυπώνονται με τον όρο της «αποχής», αλλά συνοδεύονται επίσης από αρετές και θετικές συμπεριφορές οι οποίες καλλιεργούνται μέσω της πρακτικής των κανόνων. Έτσι, έχουμε τις ακόλουθες αντιστοιχίες:

---

¹ Yeh, T.D.L. (2006): «*The Way to Peace: A Buddhist Perspective*», *International Journal of Peace Studies*, 11 (1): 91–112.

Ηθικός Κανόνας	Συνοδευτικές αρετές	Συσχέτιση με τα ανθρώπινα δικαιώματα
1. Αποχή από τον φόνο έμβιων όντων	Καλοσύνη και συμπόνια	Δικαίωμα στη ζωή
2. Αποχή από την κλοπή	Γενναιοδωρία και απάρνηση	Δικαίωμα στην ιδιοκτησία
3. Αποχή από τη λανθασμένη σεξουαλική συμπεριφορά	Ίκανοποίηση και σεβασμός στη δέσμευση της σχέσης	Δικαίωμα στην αμοιβαία εμπιστοσύνη κατά τον έγγαμο βίο ή μια σχέση γενικότερα
4. Αποχή από την ψευδολογία	Τιμιότητα και αξιοπιστία	Δικαίωμα στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια
5. Αποχή από οινοπνευματώδεις και εθιστικές ουσίες	Προσοχή και υπευθυνότητα	Δικαίωμα στην τάξη και την ασφάλεια

Τα μεγάλα δώρα

Ο Βούδας περιγράφει τους Πέντε Κανόνες όχι μόνο ως μέσο αποφυγής της βλάβης προς τον εαυτό μας και προς τους άλλους, αλλά και ως δώρα προς τον εαυτό μας και προς τους άλλους. Όπως αναφέρει:

«Αποφεύγοντας τον φόνο έμβιων όντων, κάποιος δωρίζει σε αμέτρητα όντα την ελευθερία από τον φόβο, την εχθρότητα και τον πόνο. Ως αποτέλεσμα, ο ίδιος με τη σειρά του απολαμβάνει απaráμιλλη ελευθερία από τον φόβο, την εχθρότητα και τον πόνο. Αυτό είναι ένα δώρο, ένα μεγάλο δώρο μακράς διάρκειάς, που επιφέρει ευχάριστες καταστάσεις για την ευημερία και την ευτυχία ενός ατόμου.

»Επίσης, αποφεύγοντας την κλοπή, τη λανθασμένη σεξουαλική συμπεριφορά, την ψευδολογία και τη χρήση οινοπνευματωδών και εθιστικών ουσιών, κάποιος δωρίζει σε αμέτρητα όντα την ελευθερία από τον φόβο, την εχθρότητα και τον πόνο. Ως αποτέλεσμα, ο ίδιος με τη σειρά του απολαμβάνει απaráμιλλη ελευθερία από τον φόβο, την εχθρό-

τητα και τον πόνο. Αυτά είναι δώρα, μεγάλα δώρα, μακράς διάρκειας, που επιφέρουν ευχάριστες καταστάσεις για την ευημερία και την ευτυχία ενός ατόμου».²

Επιπλέον, λέει ότι οι άνθρωποι που τηρούν τους Πέντε Ηθικούς Κανόνες, θα έχουν αυτοπεποίθηση σε οποιαδήποτε συνάντηση ανθρώπων, θα έχουν καλή φήμη και θα πεθάνουν ειρηνικά, επαναγεννημένοι σε ευχάριστο κόσμο. Από την άλλη πλευρά, ζώντας μια ζωή ανήθικη που παραβιάζει τους κανόνες, θα οδηγηθούν σε επαναγέννηση σ' έναν δυστυχημένο κόσμο.

Οι συνέπειες

Κάθε δράση μας έχει μια αντίδραση, ένα αποτέλεσμα, μια συνέπεια. Στην περίπτωση των Πέντε Ηθικών Κανόνων, η παραβίασή τους έχει τις εξής σημασίες και καρμικές συνέπειες:

Παραβίαση	Σημασία	Συνέπεια
1. Φόνος έμβιων όντων	Αφαίρεση ή καταστροφή της ζωής άλλων όντων	Αφαίρεση, καταστροφή της ζωής μας, σύντομη ζωή, πρόωρος θάνατος
2. Κλοπή	Απώλεια των αγαθών ή της περιουσίας των άλλων	Απώλεια των δικών μας αγαθών ή της περιουσίας μας
3. Λανθασμένη σεξουαλική συμπεριφορά	Απιστία, παραβίαση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης	Έχθρα, εκδίκηση
4. Ψευδολογία	Εξαπάτηση άλλων με λόγια, γραφή ή χειρονομία	Εξαπάτηση, κατηγορία ή συκοφαντία εναντίον μας
5. Χρήση οινόπνευματών και εθιστικών ουσιών	Μέθη, απροσεξία και αμέλεια	Γενική αδυναμία λόγω διαταραχής του νευρικού συστήματος και νωθρότητας του νου, παραφροσύνη, διανοητική/ψυχική ανισορροπία και διαταραχή

² A VI, *Abhisanda-sutta*, σ. 245.

Αντίθετα, η αποχή από την παραβίασή τους έχει τις ακόλουθες σημασίες και καρμικές συνέπειες:

<i>Αποχή από</i>	<i>Σημασία</i>	<i>Συνέπεια</i>
1. Φόνο έμβιων όντων	Προσφορά ζωής	Λήψη ζωής, μακροζωία
2. Κλοπή	Μη αφαίρεση των αγαθών ή της περιουσίας άλλων	Μη απώλεια των δικών μας αγαθών ή της περιουσίας μας
3. Λανθασμένη σεξουαλική συμπεριφορά	Μη απιστία, μη παραβίαση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης	Αρμονία και μη έχθρα
4. Ψευδολογία	Ειλικρίνεια και μη εξαπάτηση άλλων με λόγια, γραφή ή χειρονομία	Μη εξαπάτηση, μη κατηγορία ή συκοφαντία εναντίον μας
5. Χρήση οινόπνευματων και εθιστικών ουσιών	Προσεκτικότητα, υπευθυνότητα και επιμέλεια	Πνευματική/διανοητική υγεία, νηφαλιότητα

Η πρόθεση

Κατά την τήρηση ή την παραβίαση των Πέντε Ηθικών Κανόνων, η πρόθεση είναι ζωτικής σημασίας. Ένας κανόνας νοείται ότι παραβιάζεται όταν υπάρχει αντικείμενο παραβίασης (π.χ. ένα πράγμα για κλοπή) και όταν το άτομο που παραβιάζει έχει επίγνωση της παραβίασης, έχει την πρόθεση για παραβίαση, ενεργεί πράγματι με αυτή την πρόθεση και το κάνει με επιτυχία.

Προϋποθέσεις για την παραβίαση των κανόνων

1. Αποχή από τον φόνο έμβιων όντων σημαίνει αποχή από τη θανάτωση έμβιων όντων με δική μας προσπάθεια ή με το να προτρέψουμε άλλον να καταβάλει την προσπάθεια θανάτωσης.

Υπάρχουν οι εξής πέντε προϋποθέσεις για την παραβίαση αυτού του κανόνα:

- α. ένα έμβιο ον,
- β. η συνειδητοποίησή μας ότι είναι ένα έμβιο ον,
- γ. η πρόθεσή μας να το φονεύσουμε,
- δ. η προσπάθειά μας να το φονεύσουμε και
- ε. ο θάνατός του εξαιτίας αυτής της προσπάθειάς μας.

2. Αποχή από κλοπή σημαίνει αποχή από τη λήψη αυτού που δεν μας έχει δοθεί με την έγκριση του ιδιοκτήτη ή την από μέρος μας προτροπή σε άλλον να καταβάλει προσπάθεια για κλοπή. Υπάρχουν οι εξής πέντε προϋποθέσεις για την παραβίαση αυτού του κανόνα:

- α. κάτι που ανήκει σε άλλους,
- β. η συνειδητοποίησή μας ότι ανήκει σε άλλους,
- γ. η πρόθεσή μας να το κλέψουμε,
- δ. η προσπάθειά μας να το κλέψουμε και
- ε. η επίτευξη της κλοπής μέσω της προσπάθειάς μας.

3. Αποχή από τη λανθασμένη σεξουαλική συμπεριφορά σημαίνει ότι: «Κάποιος εγκαταλείπει τη λανθασμένη σεξουαλική συμπεριφορά και απέχει απ' αυτήν. Δεν έχει σεξουαλικές σχέσεις με γυναίκες (ή άνδρες) που είναι υπό την προστασία της μητέρας τους, του πατέρα τους, της μητέρας και του πατέρα τους, του αδελφού, της αδελφής, των συγγενών ή της φυλής τους· που προστατεύονται από τους ομόθρησκούς τους· που έχουν σύζυγο· που η παραβίασή τους συνεπάγεται ποινή· ή ακόμα και με αρραβωνιασμένες».³

Γενικά, η λανθασμένη σεξουαλική συμπεριφορά περιλαμβάνει την απιστία, τη μοιχεία, την παραβίαση της αμοιβαίας

---

³ M I, *Sāleyyaka-sutta*, σ. 286.

εμπιστοσύνης σε μια σχέση, τη σεξουαλική πράξη χωρίς τη συναίνεση των εμπλεκομένων και των κηδεμόνων, και τον βιασμό.

Υπάρχουν οι εξής πέντε προϋποθέσεις για την παραβίαση αυτού του κανόνα:

- α. ένα ακατάλληλο άτομο,
- β. η συνειδητοποίηση ότι είναι ακατάλληλο,
- γ. η πρόθεση της σεξουαλικής πράξης μαζί του,
- δ. η προσπάθεια για σεξουαλική πράξη μαζί του και
- ε. η πραγματική σεξουαλική πράξη μαζί του.

4. Αποχή από την ψευδολογία σημαίνει αποχή από τη συνειδητή, σκόπιμη παραποίηση της αλήθειας, την αφήγηση ψευδών, πλαστών ή ανακριβών ιστοριών. Υπάρχουν οι εξής τέσσερις προϋποθέσεις για την παραβίαση αυτού του κανόνα:

- α. αυτό που λέμε δεν είναι αλήθεια,
- β. η πρόθεσή μας να εξαπατήσουμε τον άλλον,
- γ. εκφράζουμε το ψέμα με λόγια, με γραφή ή με χειρονομία και
- δ. ο άλλος το καταλαβαίνει ως αλήθεια.

5. Αποχή από οινοπνευματώδεις και εθιστικές ουσίες σημαίνει αποχή από την μπίρα, τον οίνο και άλλες αλκοολικές και ναρκωτικές ουσίες που προκαλούν μέθη και αμέλεια. Υπάρχουν οι εξής τέσσερις προϋποθέσεις για την παραβίαση αυτού του κανόνα:

- α. μια οινοπνευματώδης ή εθιστική ουσία που προκαλεί μέθη και αμέλεια,
- β. η πρόθεσή μας να τη χρησιμοποιήσουμε,
- γ. η προσπάθειά μας να τη χρησιμοποιήσουμε και
- δ. η χρήση της.

Η ανάληψη των Πέντε Ηθικών Κανόνων

Η ανάληψη των Πέντε Ηθικών Κανόνων γίνεται με την απαγγελία τους ως εξής:

1. Αναλαμβάνω την εξάσκηση της αποχής από τον φόνο έμβιων όντων.
2. Αναλαμβάνω την εξάσκηση της αποχής από τη λήψη του οποιουδήποτε πράγματος δεν μου έχει δοθεί (δηλαδή από την κλοπή).
3. Αναλαμβάνω την εξάσκηση της αποχής από τη λανθασμένη σεξουαλική συμπεριφορά.
4. Αναλαμβάνω την εξάσκηση της αποχής από την ψευδολογία.
5. Αναλαμβάνω την εξάσκηση της αποχής από οινοπνευματώδεις και εθιστικές ουσίες που προξενούν μέθη και αμέλεια.

Αν κάποιος επιθυμεί να αναλάβει τους ηθικούς κανόνες, δεν απαιτείται καμιά τελετή μύησης (ή βάπτισης) στην οποία πρέπει να υποβληθεί. Μπορεί να τους αναλάβει μόνος του. Ωστόσο, παραδοσιακά, οι βουδιστές τους αναλαμβάνουν υπό την καθοδήγηση ενός βουδιστή μοναχού, που είναι και ο ίδιος ηθικός και αποτελεί καλό παράδειγμα.

Άλλοι ηθικοί κανόνες που μπορεί κάποιος να αναλάβει και να τηρεί είναι η αποχή από:

- τη διχαστική ομιλία,
- τη σκληρή ομιλία,
- τη φλυαρία και
- τον λανθασμένο βιοπορισμό.

Αυτοί οι κανόνες αποτελούν μέρος της Κατηγορίας της Ηθικής Διαγωγής, όπως αναφέρονται στο Κεφ. VI.

